

Deset let Krajskega parka Goričko (KPG) - Od ideje do njenega uresničevanja

POVZETEK

V uvodnem delu svojega prispevka avtor spregovori o nujnosti razvoja sodobne družbe na načelu trajnostnega razvoja in celostnega upravljanja naravne in kulturne dediščine v interesu celotne družbe od posameznika in krajevnega območja do narodne (državne) in mednarodne skupnosti. Pri tem posebej ukaže na vlogo, ki jo imajo Parki za zavarovanja naravna območja. V luči postavljenega načela sonaravnega razvoja in njegovega ustvarjalnega uresničevanja ocenjuje Uredbo vlade RS o Krajskem parku Goričko in analizira delovanje Javnega zavoda KPG od varstva biotske raznovrstnosti in trajnostne uporabe naravnega in kulturnega bogastva (zemlje, vode, zraka, energetskih virov) do vsestranskega razvoja, negovanja in varstva človeških virov (šolstvo, zdravstvo, znanost in kultura) na osnovi osebne in skupnostne samozvesti, pravičnosti in državotvornosti ter medgeneracijske solidarnosti in odprtosti do bližnjega in daljnega sosledstva.

Ključne besede: Krajski park Goričko, Trideželn park, Skupnost parkov za varstvo naravnih območij, Evropska zelena vez, celostno upravljanje.

1. Trajnostni (sonaravni razvoj)

Jan Pronk, nizozemski politik in znanstvenik ter *Mahbubul Haq*, pakistanski Nobelovec sta v svojem **Haaškem poročilu** oblikovala **Koncept trajnostnega razvoja in njegovo uresničevanje** ter povabila svetovno javnost k akciji. Ugotovila sta, da na svetu raste konsenz, da sedanja generacija mora zadovoljevati svoje potrebe, brez ogrožanja možnosti bodočih generacij da zadovoljujejo svoje, da pa je še vedno malo razumevanja tako o samem *trajnostnem razvoju*, kakor tudi o konkretnem načrtu, kako ga izvajati. Pri tem ukazujeta na dve skrajnosti: eni smatrajo, da je treba zaustaviti bodočo gospodarsko rast, vsaj v industrijsko razvitih državah, da bi se naravni viri ohranili za bodočnost, drugi zavračajo vsako omejevanje stalne rasti in gradijo svoje optimistično stališče na prepričanju, da vsemo tehnologije lahko reši pomanjkanje naravnih in drugih virov. Zato smatrata, da o konceptu trajnostnega razvoja moramo razpravljati s ciljem, da oblikujemo vizionarski načrt akcije za doseg človeka dostojnega življenja na uskočenem planetu ter da razvijamo politiko in ustrezne instrumente za njegovo uspešno uresničevanje. Opozarjata, da se poziv za akcijo ne more omejevati le na varovanje okolja, kajti koncept trajnostnega razvoja določa, da dostop do virov in za človeka dostojno življenje morata biti vsem ljudem dosegljiva cilja in ne le malemu številu privilegiranih, brez nadaljnjega uničevanja omejenih naravnih virov in njihove dejanske zmogljivosti. Ta koncept obravnava ekološki prostor, kot vsako drugo omejeno dobrino in priznava omejitve okolja. Ne obravnava ekološkega prostora kot neko svobodno dobrino, ki bi jo lahko svobodno plenile nacije in posamezniki. Ta koncept odreja ceno tega prostora, ki jo odreja njegova današnja in bodoča pičlost. Vsi

naravni viri se torej morajo koristiti na način, da ne ustvarjajo *ekološkega dolga* s čezmernim izkoriščanjem zmognosti in proizvodne sposobnosti Zemlje. Vsi *odloženi dolgovi*, bodisi ekonomski, socialni ali ekološki, predstavljajo hipoteko za trajnostni razvoj. Zato je treba koncept trajnostnega razvoja razumeti kot *proces*, v katerem ekonomska, finančna, fiskalna, fizikalna, trgovinska, energetska, agrokulturna, industrijska, prehrabna, znanstvena, kulturna, zdravstvena, varnostna in vsaka druga politika mora biti naravnana tako, da zagotavlja trajnostni razvoj v njegovi celosti. To je koncept, ki vsebuje (vključuje) vse razsežnosti človeškega življenja. Zato uresničevanje vseh njegovih razsežnosti zahteva daljnosežne spremembe tako v nacionalni kot v svetovni, globalni politiki.

Agenda enaindvajset Zdrženih narodov predstavlja osnovo in okvir za uspešno uresničevanje tega procesa, znanstveno zasnovanega in v praksi izvajanega v pogojih vse težjih posledic, ki jih povzročajo podnebne spremembe na našem planetu. Vendar se njeni cilji nedosledno in prepočasi izpolnjujejo poglavitno zaradi nepravilne svetovne ureditve in spopada interesov v sodobni potrošniško naravnani družbi ter zaradi pomanjkanja ozaveščenosti ljudi in njihovih etičnih vrednot. *Krajski in drugi parki* ter sploh ustanove za celostno upravljanje zavarovanih naravnih območij so ustrezen instrument organizirane družbe za nujne spremembe v načinu življenja od posameznika in osnovne družbene celice do globalne družbe v skladu s konceptom trajnostnega razvoja.

2. Temelji in cilji Krajskega parka Goričko

Pobudo za ustanovitev Krajskega parka Goričko so dali prebivalci pokrajine konec devetdesetih let dvajsetega stoletja po zgledu **Krajskega parka Raab na Gradiščanskem** v

sosednji Avstriji in **Narodnega parka Örseg** v Železni županiji sosednje Madžarske v okviru naravovarstvene politike Evropske unije. Po daljših medsebojnih srečanjih prebivalstva, zlasti mladine, z obeh strani slovensko-avstrijske in slovensko-madžarske meje, ki se je odprla *po zrušitvi Berlinskega zidu* (oktobra 1989) in po dvigu *Železne zaves*, ki je preko štirideset let delila Evropo od skrajnega severa Norveške in Finske do Grčije in Albanije na jugu kontinenta. V duhu dobrososedskih odnosov in vzajemne koristi se je pojavila ideja *Trideželnega parka* kot torišča za skupne in vzporedne aktivnosti, ki jih je finančno podprla **Evropska unija** v okviru projekta PHARE (Poljska, Madžarska, Avstrija, Romunija, Slovaška).

Priprave za uresničenje pobude so trajale več let, samo uresničevanje se je začelo v začetku l. 2002, ko je **Ministrstvo za okolje, prostor in energijo Republike Slovenije** sklenilo pogodbo z **AHT International MBH in ATC Austrian Tourism Consultant** za izvedbo projekta **Razvoj Krajinskega parka v pomurski regiji Slovenije** (Joint Nature Park Development, Pomurje Region, Slovenija). Avgusta istega leta sta izvajalca predložila *Uvodno poročilo*. V njem sta opisala projektno nalogo in predstavila Načrt dela za celotno trajanje svojega mandata (16 mesecev, od 10. junija 2002 do 15. oktobra 2003) ter predvidela potrebno osebje in opremo, način vodenja projekta in nadzor. Njun pglavitni cilj je bil, da oblikujeta »krajinski park v regiji z dragocenimi in edinstvenimi naravnimi in kulturnimi vrednotami ter z okoljem, ki omogoča ekonomsko rast in dobre življenjske pogoje...«¹. Ugotovila sta, da je »težnja vseh enajst občin (z območja parka), da mladi in izobraženi ljudje ostanejo v regiji, da ljudje pričakujejo, da bo Krajinski park ponudil priložnosti, ki bodo zmanjšale odseljevanje, da pa so bili izraženi tudi strahovi »glede možnosti omejitve rabe in prodaje zemljišč«². V zvezi s tem sta menila, da mora projekt pokazati primerne rezultate na dveh enako pomembnih področjih: 1. *Park naj se ustanovi znotraj obstoječih pravnih okvirov in v duhu mednarodno sprejetih ciljev varovanja narave in ohranjanja krajine*, 2. *Načrt naj bo spodbuda za regionalni razvoj, ki bo ustvaril nova delovna mesta in dohodek ter posledično prispeval k izboljšanju kvalitete življenja lokalnega prebivalstva*.³ Z drugimi besedami: ne gre samo za ohranjanje narave in varstva okolja, ampak tudi za vsestranski gospodarski, zdravstveni in kulturni razvoj. Za razvoj, ki naj zadovoljuje ekonomske, socialne, kulturne, etične cilje vseh družbenih dejavnikov in ki ga brez jasno programiranih procesov ni mogoče doseči. To prepričanje in pričakovanje se je oblikovalo in utrjevalo v vrsti strokovnih posvetov in informativnih srečanj strokovnega tima – ves čas njegovega delovanja – s prebivalstvom, šolami, zdravstvom, gospodarstvom in občinskimi službami. Udeležba prebivalstva je bila zadovoljiva. Ideje so se preverjale in mnenja so se kresala. Vzporedno je raslo razpoloženje za sodelovanje z novo ustanovo, ki je dobivala vse jasnejše okvire.

3. Uresničevanje

Osnova in okvir za uresničevanje sprejetih programskih ciljev in usmeritve Krajinskega parka Goričko sta uzakonjena v **Uredbi vlade Republike Slovenije z dne 9. oktobra 2003**⁴. Dokument ima 24 členov in vsebuje: Splošni določbi (1. in 2. člen), Območje parka (3. člen), Razvojne usmeritve (4.-6. člen), Pravila ravnanja in varstveni režim (7.-17. člen), Financiranje (18. člen), Nadzor (19. in 20. člen) ter Prehodno in Končno določbo (19.-24. člen).

Prva dva člena vsebujeta bistvo naravovarstvenega razvojnega poslanstva Parka, njegov obseg, način upravljanja izhodišča za dosledno trajnostno usmeritev družbeno-ekonomskega in kulturnega razvoja ter njegovega vraščanja v krajinsko, občinsko, regionalno skupnost. Zato ju podajam v celoti:

Prvi člen (namen)

1. *Z namenom, da se zavarujejo vrednote in ohrani biotska raznovrstnost in krajinska pestrost ter omogočajo razvojne možnosti prebivalstva na Goričkem, se ustanovi Krajinski park Goričko*
2. *Namen ustanovitve parka je tudi povezovanje gospodarskega in socialnega razvoja na območju parka ter čezmejnost sodelovanja*

Drugi člen (vsebina)

1. *Ta odredba določa območje parka, pravila ravnanja oziroma varstvene režime v parku, način izvajanja javne službe upravljanje parka, nadzor v parku in druge ravnanje, povezana z namenom te uredbe.*
2. *S to uredbo se določijo tudi razvojne usmeritve v parku, ki upoštevajo načelo trajnostnega razvoja.*

Z drugimi besedami, Javnemu zavodu KPG in njegovim organom Uredba jasno določi tri področja oziroma razsežnosti delovanja, in sicer: 1. da se zavarujejo naravne vrednote ter ohrani biotska raznovrstnost in krajinska pestrost; 2. da se omogočajo razvojne možnosti prebivalstva na Goričkem ter povezovanje gospodarskega in socialnega razvoja na območju parka in 3. da se razvija čezmejno sodelovanje, kar odprte državne meje in politika dobrega sosedstva vsestransko omogočajo.

Območje KPG je jasno opredeljeno. Dejstvo, da so deli občin *Cankova, Puconci, Moravske Toplice, Dobrovnik* izven meja Parka bistva ne menja, saj njihov večji gričevnati del slikovito zaokroža obronke Goričkih gozdičev ter travnikov, pašnikov, sadovnjakov, goric in njiv. Z vzhodne strani Parka poteka slovensko-madžarska meja (občine *Dobrovnik, Kobilje, Hodoš, Šalovci, Gornji Petrovci*) z zahodne strani pa slovensko-avstrijske državna meja (občini *Rogašovci in Cankovi*) in končno na severu pri Srebrnem bregu je Tromeja med Avstrijo, Madžarsko in Slovenijo (občina *Kuzma*). Samo občine Grad, Moravske Toplice in Puconci imajo le notranje meje s sosednjimi občinami, vse druge so obmejne. Taka zemljepisna lega omogoča čezmejno sodelovanje v obliki skupnih

¹ Razvoj Krajinskega parka Goričko v Pomurski regiji, Slovenije. Uvodno poročilo, avgusta 2002, str. 3.

² Isti vir. str. 4

³ Isti vir. str. 4.

⁴ Uradni list RS št. 101/03.

gospodarskih in drugih projektov prekmurskih občin na območju KPG s sosednjimi občinami na avstrijski ali madžarski strani. To ugodno okolnost koristijo tako parkovne občine kot *Javni zavod KPG*, vendar v večini še vedno predvsem občasno. Zemljepisni položaj KPG na Tromeji naravnost »poziva« tudi k trajnostni povezavi avstrijskega Parka **Raab** madžarskega Parka **Őrség** in slovenskega Parka **Goričko** kot skupnega gospodarskega, kulturnega in družbeno-ekonomskega prostora na trajnostni osnovi, v skupni površini okrog 1.500 km² in blizu 70.000 prebivalcev. To pa tudi v merilu Evropske Unije ni zanemarljiva subregionalna skupnost in je lahko deležna njene posebne pozornosti.

Kar pogledajmo! Na vseh treh območjih so enaki ali močno podobni pogoji za dejavnosti, ki se bolje izidejo, če so medsebojno povezane, kot pa če se samostojno odvijajo. Sadjarstvo ima dolgo tradicijo, vinogradništvo tudi. Na cesarsko-kraljevskem dunajskem dvoru na Dunaju se je pilo žlahtno vino posestev ogrskih grofov, na Goričkem in v Radgonskem kotu. Inovativnost panonskega človeka znova vrača dobro vino v prekmurske in štajerske kleti. Razni viri dohodka na panonskem podeželju oživljajo in naznanjajo boljše čase. Domača zemlja, zdrava voda, ugodno podnebje vabijo sezone migrante naj na svojem pragu začnejo boljše življenje, v krogu svoje družine med svojimi sosedi ob odprti meji. Šolniki v Pomurju vzgajajo mladi rod za ozaveščene ustvarjalce lepše bodočnosti. Vodstvo in učenci Osnovne šole pri Gradu so *zaustavili izumrtje lončarstva* – imajo tudi lastno peč za žganje črne lončenine. Vodstvo in učenci Osnovne šole Puconci so upravičeno ponosni na tehnološke in *najbolje opremljeni šolski vrt (šolski ogracek)* v pokrajini. V kmečke domove na podeželju se vrača nekdanja domača obrt: lončarstvo, pletenje košar iz vrbovega šibja, vrečk in cekarčkov iz žitne slame in koruznice. Širi se pridelava česna, čebule, hrena, paradižnikov, lanu in konoplje. Organizirajo se kmečke zadruge in druge oblike povezovanja kmetov, obrtnikov, turističnih organizacij, kmečka in turistična zadruga ŽITO. Nastajajo turistične kmetije in druge oblike družinskega gospodarstva, družinskih obratov.

Nekateri med navedenimi in inovativnimi primeri so nastali ob pomoči Javnega zavoda trajnostnega parka Goričko. Enako tudi razne oblike skupnega koriščenja prostega časa v obliki pohodništva, rekreacije, športa in solidarnostne pomoči – **zadruga Korenika**, ki zaposluje invalide. Odpirajo se ali obnavljajo viri obnovljive energije: sončne elektrarne, potočni mlini, bio masa. Podjetje Panvita je izgradilo na pogorišču Panvite sodobno proizvodnjo in predelavo zdrave hrane v sodelovanju s kmeti kooperanti. Javni zavod KPG je realiziral dva večja projekta Upkaš in Harmonija (ob pomoči Regionalne razvojne agencije Mura (RRA Mura) in Razvojne agencije Sinergija ter v sodelovanju z Razvojno agencijo Slovenske krajine v Porabju. Tako se prebivalstvo postopno usmerja v organizirano koriščenje domačih virov za rast svojega blagostanja.

Na primer: Družina Rengeo, **Gorička ves** (Mirko Rengeo, Šalovci 3) z ekološkimi kmetijskimi pridelki v sodelovanju s kmeti iz sosednjih vasi tudi za širše tržišče Slovenije; čebelarska **ekološka kmetija Kisilakovih** z imenom Čebelji gradič v

Serdici (Kisilak, Erika sp. P. Serdica 10), z raznovrstno ponudbo medenih izdelkov spoznavanje čebel in prostorom za oddih, **turistična kmetija Ferencovi** v Krašcih (Kous Anton, Krašči 22) z goričko kulinariko in z zbirko poljedelskih strojev iz preteklosti ter z občasnimi ljubiteljskimi prireditvami nekdanjih kmečkih opravil ob spravilu kmečkih pridelkov, zlasti žetev in mlatev s cepmi ali s strojem; **turistična kmetija Smodiš** z obnovljenimi in novimi sadovnjaki (visokodebelnega sadnega drevja) (Vlado Smodiš, Otovci 58A). Podobnih primerov bi lahko našteali še več, saj število turističnih kmetij ter obnovljenih in novih sadovnjakov in goric (vinogradov) zlasti po letih 2010, 2011 stalno raste. Tako se odpirajo tudi nova delovna mesta na podeželju in z njimi spoznanje, da sta pridelovanje in predelava zdrave hrane med najučinkovitejšimi torišči za postopno zmanjševanje prekmurskega sezone, ki še zmeraj bremeni razvoj proizvodnih sil na osnovi domačih materialnih in ljudskih virov, zlasti na Goričkem. Potrebno pa je več medsebojnega povezovanja in strokovnega izobraževanja ustreznih kmetijskih tehničnih kadrov. Vse to bo prispevalo, *da se postopno preseže miselnost, da se v kmetijstvu nič ne spleča, in se lotiti dejavnosti, ki zagotavljajo višjo dodano vrednost*⁵.

4. Kako dalje?

Deset let delovanja **Javnega zavoda Krajinski park Goričko** ob sosednjih naravnih parkih **Raab** ter **Őrség** je prispevalo k odmevnosti dogajanj na panonskem območju med Rabo in Muro ter Krko - Zalo na vzhodu in Ledavo - Kučnico na zahodu in k ozaveščanju prebivalstva o nujnosti *sonaravnega razvoja kot načina življenja* in varčnega koriščenja naravnega bogastva – zemlje, rudnin, energije, vode in zraka v dobrososedski solidarnosti in medgeneracijski vzajemnosti. Sicer je res tudi, kar je zapisal dr. Bernard Goršak, ko je prevzel dolžnost vodenja JZ KPG. *Tako kot imajo vsake oči svojega »malaria« tudi Krajinski park Goričko vsak vidi in dojema po svoje: eni nas vidijo kot gospodarski subjekt, drugi kot turistično agencijo, spet nekdo kot oviro razvoju, nekateri nas vidijo le kot podaljšek države.* Ni kaj, ostro zapažanje in točna oznaka strokovnjaka in odgovornega poznavalca razmer. To pomeni, da vse družbene dejavnike, ki imajo opravka s Krajinskim parkom Goričko, od krajevnih skupnosti in občin, gospodarstva, zdravstva in kulture v Pomurju in razvojnih agencij, državnih organov in ki jim je poslanstvo KPG mar, čaka še trdo delo, da se presežejo predsodki in odpravijo resnične slabosti. Zato je prav, da si ob tej priložnosti priključimo v spomin kako je Park nastajal in s kakšnimi cilji je bil ustanovljen, da prisluhnemo kaj meni o njegovi naravnosti njegov prvi upravljalec, da se pridružimo razmišljanju sedanjih upravljalcev in da ocenimo položaj KPG tudi v širšem regionalnem in mednarodnem kontekstu.

Stanka Dešnik, univ. dipl. inž. kraj. arh., večletna visoka svetovalka Parka v JZKPG, je bila aktivna udeleženka povezovanja obmejnega prebivalstva od začetka odpiranja državnih meja, kjer je pol stoletja potekala *železna zavesa* (27. maja 1989, srečanje županov treh dežel na Tromejniku, *Körmend – Kercsmar Jenő, Murska Sobota – Andrej Gerenčer*,

⁵ Vestnik, 2010, intervju.

Fürstenfeld – Koschmath Erich; 29. avgusta 1989 na avstrijsko-madžarski meji v Narodnem parku Nežidersko jezero. *Panevropski piknik*, 13. junij 1992, Neumarkt, Stankovci ob Raabi; *Vaški simpozij / Dorfsymposium über Dorflandschaften mitteleuropas* (iniciatorji Doris Pollet-Kammerlander, Alpen – Adria Alternativ, Robert Lukesch (ÖAR-Regionalberatung GmbH) in Joachim Tajmel ustanovitelj in predsednik Društva Auniwandn).

Pod vplivom teh in drugih srečanj se jeseni 1992 pojavi ideja o združevanju teh obmejnih regij pod imenom **naravni park Goričko – Raab – Őrség**, ki dobi svoje potrdilo v poletju 1995 na meddržavnem evropskem študentskem taboru z udeleženci iz 13 evropskih držav na avstrijski in madžarski strani v pilotnih regijah Raab in Őrség. Slovenskih študentov ni bilo, udeleženci so obiskali Grad, sprejela jih je S. Dešnik.⁶

9. oktobra 2003 slovenska vlada razglasi Goričko za Krajinski park z Uredbo.

V zvezi s tem je Stanka Dešnik zapisala med drugim: *Od ideje do začetka in njenega udejanjanja – ustanovitve čezmejnega tri-deželnega parka je minilo tako dobrih 11 let. Snovalci smo pri tem stali v vsaki državi pred podobnimi problemi in izzivi, med njimi so bili največkrat izpostavljeni:*

- *lokacija: vse tri regije so daleč od središč držav, ni infrastrukture, ni prehodov,*
- *demografska slika: staro, revno, slabo izobraženo prebivalstvo,*
- *socialna slika: ni delovnih mest, drobno in slabo donosno kmetijstvo,*
- *naravni viri: sicer slabo rodovitna tla, vendar manj onesnažena kot drugod,*
- *pomanjkanje vode,*
- *opuščene in nenaseljene hiše.*

Ob tem so se kot priložnosti ponujale:

- *visoka biotska raznovrstnost in pestra kulturna krajina z vidnim vplivom družbeno-političnega sistema na krajinske vzorce in slike,*
- *nehrupno in neonesnaženo okolje,*
- *tradicionalna znanja domače obrti in veščine domače dejavnosti.*

Vse smo povezali v eno zgodbo, zgodbo **Vsepotja - Tripotja** ali v nemščini **Freiraum - Dreiraum** in v madžarščini **Határtalanul - házomhatárban**.

Zaščitni znak je postala zvezdica s tremi puščicami v barvi železovega oksida, ki nastaja pri obarjanju slatine v Nuskovi.⁷

Daniel Kalamar, dipl. oec., ugleden gorički gospodarstvenik, od leta 2008 župan občine Grad na Goričkem in prvi v.d. direktorja Krajinskega parka Goričko ter član sveta KPG potrjuje, da »prva ideja o parku na slovenski strani izvira iz ideje o postavitvi skupnega Trideželnega parka na stičišču treh samostojnih držav, katere deli pa so nekoč delili skupno usodo znotraj ogrskega dela Avstroogrske monarhije« in da je

bila rojena »na enem od študentskih taborov na avstrijski strani meje, kjer so razpravljali predvsem o razvojnih zaostankih južne gradiščanske, in kjer je bila ustanovitev Trideželnega parka ena od nosilnih idej premoščanja tega zaostanka«. Župan Kalamar ugotavlja, da se je takratna slovenska politika na idejo odzvala dokaj medlo in vse naslednje aktivnosti in iniciative prepustila madžarski, predvsem pa avstrijski strani. Tako je na prvi meddržavni sestanek odpotoval vodja oddelka za naravo na takratnem ZVNKD Maribor, brez kakršnihkoli pooblastil za trdnije ali zavezujoče dogovore za meddržavno sodelovanje. Srečno naključje je bilo, da je bilo to obdobje formiranja lokalne samouprave, znotraj katerega so se oblikovale prve, takrat še večje občine, in pa, da je bil to čas prvih predpristopnih programov evropske pomoči (PHARE, CrPOV), kjer je Pomurje postalo pilotna regija.

Grad pri Gradu je bil nekako določen za skupni center za upravljanje Trideželnega parka in kot takšen je bil potreben temeljite obnove. Konec osemdesetih let je namreč dočakal popolnoma v ruševinah, neprehoden, streha in določeni deli stavbe pa so bili že smrtno nevarni. V njem sta bila samo dva prostora (kopalnica in predprostor), ki sta še služila ogledom in v katerih je bila etnološka zbirka, katero je vodila lokalna entuziastka Marija Hull. Obnova se je začela l. 1999 s sredstvi iz programa PHARE 1996 in takoj naslednje leto nadaljevala s sredstvi različnih programov Evropske skupnosti in viri različnih ministrstev. Do razglasitve zavarovanega območja Krajinski park Goričko in pozneje Javnega zavoda Krajinski park Goričko je bilo v sofinanciranje ustanovitve in zagona parka vloženi cca 8 milijonov EUR sredstev iz 22 različnih donacij in evropskih virov.⁸

Daniel Kalamar poudarja, »da je bil KPG razglašen kot zadnji od treh krajinskih parkov, Raab na avstrijski, Őrség na madžarski in Goričko na slovenski strani, »vendar pa je ohranil največ dinamike in prvotne ideje pobudnika«. Kritično pa dodaja, da »v enajst članskem svetu zavoda imajo večino predstavniki države, da sta v tem najvišjem organu upravljanja tudi dva predstavnika lokalnih skupnosti ter predstavnik nevladnih organizacij«. Prvotna zamisel oziroma predlog predstavnikov lokalne skupnosti je bil drugačen: **predlagali smo, da so deleži lokalne skupnosti enaki in da v takšnih deležih tudi financiramo dejavnost Zavoda**. Vendar pa predlog pri organih države ni bil sprejet in tako ima Zavod močnejši značaj državne administracije, kot je bilo to v začetku načrtovano oziroma s strani lokalnih skupnosti zaželeno.⁹

Ko navaja rezultate dosedanjega delovanja, pisec priznava, da je bilo največ narejeno na področju naravovarstva: od kartiranja habitata do ohranjanja in vzpostavljanja naravnega ravnovesja in sonaravnega gospodarjenja z naravo, ni pa vzpostavljenih mehanizmov za zaustavitev zaraščanja kmetijskih zemljišč, kar ima poleg izgube obdelovalnih površin tudi estetski učinek, kajti izgublja se značilna mozaična pokrajina, ko se njive prepletajo s travniki in mešanimi gozdovi. Dodatno obveznost pa predstavljajo potrdila, ki jih občani potrebujejo kot stranke pri nepremičninskih poslih in ki podaljšujejo predvsem čas

⁶ Stanka Dešnik, Zakaj smo Goričko zavarovali kot Krajinski park in kaj smo s tem hoteli? str. 1, objavljeno na strokovnem posvetu Celostno upravljanje zavarovanih območij – primer Krajinski park Goričko, ICPE, 2011.

⁷ Daniel Kalamar, istotam, str. 1 (DK, Krajinski park Goričko in občina).

⁸ Istotam.

⁹ Ista stran.

izpeljave posla. Priznava, da na kulturnem področju obnova gradu predstavlja veliko pridobitev, da so bile tradicionalne obrti v veliki meri obnovljene skozi projekt ustanovitve Krajinskega parka, tudi primerno prezentirane skozi promocijsko gradivo, rokodelci pa so prisotni na vseh prireditvah in sejnih... Industrija, tudi tista, ki je bila (tekstilna, kovinska), je zaradi krize izginila iz območja parka. Novih investicij ni na vidiku, oziroma se dogajajo samo v obrtnih conah bližnjih mestnih središč. Večina prebivalcev, ki so izgubili zaposlitev v domačih tovarnah, je našla zaposlitev v sosednji Avstriji. Pokazalo se je, da je turizem dejavnost, ki zahteva veliko večja vlaganja, kot ga je lokalna ekonomija sposobna in prinaša večja tveganja, kot ga je lokalno prebivalstvo pripravljeno sprejeti. Na osnovi navedenega opažanja, je končna ocena župana občine Grad dokaj zadržana. Piše: »Ustanovitev Parka je v začetku pomenila dinamiko dogajanj na vseh področjih življenja prebivalcev in pričakovanja so bila velika. Prepoznavnost Goriškega se je z aktivnostmi okrog ustanovitve Parka in njegovim delovanjem močno povečala. Predvsem pričakovanja občin po celoviti turistični ponudbi območja in večjem gospodarskem vplivu na razvoj že itak zaostalega območja pa se niso uresničila. Goričko postaja celo še bolj odvisno od delovnih mest in zaslužka v sosednji Avstriji.¹⁰

Dr. Janez Malačič, redni profesor na Ekonomski fakulteti UL, vodilni slovenski demograf, posebej pozorno spremlja in analizira demografska in razvojna gibanja v Prekmurju in v njegovem okviru območje KP Goričko potrjuje navedbe župana občine Grad, da je ta pokrajina dosegla v drugi polovici dvajsetega in v prvem desetletju enaindvajsetega stoletja v gospodarskem in družbenem pa tudi v demografskem razvoju velik napredek, nadaljuje pa takole: »Kljub temu pa ostaja v primerjavi s preostalo Slovenijo še zmeraj izrazito nerazvita pokrajina, kar se pozna tudi v demografskem razvoju. Za današnje demografske značilnosti območja KP Goričko oziroma območja občin, ki v celoti ali deloma ležijo na območju parka je opazno predvsem zmanjševanje števila prebivalstva, njegovega deleža v slovenskem prebivalstvu in še posebej veliko znižanje rodnosti, ki je povzročilo negativen naravni prirastek v zadnjih nekaj desetletjih. Negativnemu naravnemu prirastku je treba prišteti tudi negativne neto selitve, ki še dodatno prispevajo k zmanjševanju števila prebivalstva. Znižanje rodnosti je nadalje povzročilo tudi hitro staranje prebivalstva. Te značilnosti sedanjega demografskega razvoja v regiji so zaskrbljujoče in kličejo k organiziranju in zavestno vodenim politikam, ki bi poskušala probleme postopno odpraviti.«¹¹

Dr. Bernard Goršak, dipl. biolog na UL, že pet let upravlja JZKPG strokovno poglobljeno in tudi poslovno zagnano. Bil je med pobudniki širšega povezovanja Javnih zavodov naravnih parkov v Sloveniji, je znanstveni raziskovalec podnebnih sprememb in sonaravnega razvoja. Na osnovi lastnih izkušenj gleda z zaupanjem na bodočnost Krajinskega parka Goričko, obenem pa je tudi zaskrbljen, zlasti zaradi raznih omejitev, s katerimi se srečujejo vodstva naravnih parkov v Sloveniji. Krajinski park Goričko vidi kot »prostor soočanja pluralizma

različnih pogledov na prihodnji razvoj družb, ki je tako značilno za ta čas in katerega razsežnosti se bodo z leti samo še stopnjevale. Park naj bo poligon, ki dokazuje nujnost iskanja kompromisov - tako zaradi »interesov« narave kot interesov človeka. Delovati na silo in s pozicije močnejšega mora biti taki instituciji nekaj povsem tujega.«

Park Goričko mora postati zgleden primer za sedanost, a sočasno z ambicijo, biti model tudi za prihodnost ter postati nepogrešljiv sooblikovalec prihodnje podobe bivanja človeka v tej pokrajini; s stalno inspiracijo segati čez ozke okvire lokalnega prostora. Nekatere negativne tendence prihajajo od zunaj in so globalnega značaja - krepitev ideje trilateralnega parka je zato v bran ideje preseganja ozko nacionalnih okvirov, saj gre za en planet, eno prihodnost. Hkrati se je seveda potrebno zavedati, da se nekaterih procesov ne da ustaviti ali spremeniti, da so njihovi »režiserji in igralci« drugje. Kar pa je dano upravljavcu zavarovanega območja je, da predstavlja branik in promotorja ideje trajnostnega razvoja, da je aktivno in stalno prisoten v prostoru z idejo nujnosti upoštevanja naravnih zakonitosti, nujnosti ekološke osveščenosti ter da je nekakšna »slaba vest« vseh, ki v naravi vidijo zgolj instrumentalno vrednost.¹²

V zvezi z vsem povedanim se postavlja vprašanje: Ali ni ravno današnji čas - ob desetletnici delovanja Krajinskega parka Goričko - ugodna priložnost, da se v luči dosedanjih dogodkov, odnosov in iskanja ustreznih, pa tudi določenih dilem izvrši celovita analiza ekonomskega, socialnega, kulturnega in zdravstvenega stanja ter medgeneracijske vzajemnosti in pogojenosti v Prekmurju/ Pomurju in Porabju? Moj osebni odgovor na postavljeno vprašanje je: Da, zlasti z namenom, da se temeljito pretrese izvirna splošno sprejeta ideja o ustanovitvi Trideželnega parka s sedežem na Gradu, Občina Grad. V mednarodnem centru za promocijo podjetij (ICPE) poglobljeno spremljamo to problematiko že od konca XX. stoletja, poslednji dve leti še posebej s pripravo tematske številke Public Enterprise, strokovne revije Centra, ki izhaja že 35 let z naslovom: Naravni parki za celostno upravljanje zavarovanih območij (Nature Parks for Integrated Management of Protected Areas). Na rezultatih take skupne raziskave bi se lahko zasnovo dolgoročno načrtovanje trajnostnega razvoja Goriškega. Poglavitni nosilec pa bi bil Krajinski park Goričko 2015 - 2025. V partnerstvu z ICPE in z drugimi zainteresiranimi nacionalnimi in mednarodnimi znanstvenimi ustanovami. Naj dodam: V Slovenski akademiji znanosti in umetnosti je njen Svet za kulturo in identiteto prostora - vodi ga akademik Marko Mušič, od februarja 2014 predsednik SAZU - organiziral v prostorih SAZU enodnevni posvet o panonski arhitekturi. To problematiko je zadržal kot enega od svojih dolgoročnih projektov osredotočenja na območje KPG.

¹⁰ Ista stran.

¹¹ Prof. dr. Janez Malačič, Demografske značilnosti območja Krajinskega parka Goričko in širše regije, strokovni posvet ICPE, 2011, str. 8.

¹² Vzeto iz Goršakovega prispevka pripravljenega za Tematsko številko ICPE.